

CHET TILIDAN KASBIY KOMPETENSIYAGA: ESP TA'LIMINING INNOVATSION YONDASHUVLARI

Kadixodjayeva Dilnoza Baxtiyor kizi
Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti
Ingliz tili o'qituvchisi

Annotatsiya. Chet tilini kasbiy yo 'naltirilgan holda o 'qitish, xususan, ESP (English for Specific Purposes) ta 'limining nazariy-metodik asoslari hamda innovatsion yondashuvlari maqolamda keng ravishda yoritiladi. Zamonaviy ta 'lim jarayonida talabalarning nafaqat lingvistik bilimlarini, balki kasbiy faoliyatda chet tilidan samarali foydalanish, real vaziyatlarda muloqotga kirishish va kasbiy kommunikativ kompetensiyani namoyon etish ko 'nikmalarini shakllantirish muhimligi asoslanadi. Maqolamda kommunikativ va kompetensiyaviy yondashuvlar, raqamli ta 'lim texnologiyalari, interaktiv metodlar, autentik materiallar, rolli o 'yinlar, loyiha metodlari hamda individual ta 'lim yondashuvlarining ESP ta 'limidagi imkoniyatlari tahlil qilinadi. ESP ta 'limini zamonaviy pedagogik va raqamli vositalar bilan uyg 'unlashtirish talabalarning chet tilini real kasbiy muhitda qo 'llashga tayyorgarligini oshirishning muhim omili sifatida ko 'rib chiqiladi.

Kalit so 'zlar: ESP, kasbiy kompetensiya, kasbiy kommunikativ kompetensiya, chet tili ta 'limi, innovatsion yondashuv, kommunikativ yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv.

Аннотация. В статье широко рассматриваются теоретико-методологические основы и инновационные подходы к профессионально ориентированному обучению иностранному языку, в частности, к обучению ESP (English for Specific Purposes). Обосновывается важность формирования у студентов не только лингвистических знаний, но и умений эффективно использовать иностранный язык в профессиональной деятельности, вступать в коммуникацию в реальных ситуациях и демонстрировать профессиональную коммуникативную компетентность. В статье анализируются возможности коммуникативного и компетентностного подходов, цифровых образовательных технологий, интерактивных методов, аутентичных материалов, ролевых игр, проектного метода, а также индивидуализированного подхода в обучении ESP. Сочетание ESP с современными педагогическими и цифровыми средствами рассматривается как важный фактор повышения готовности студентов к использованию иностранного языка в реальной профессиональной среде.

Ключевые слова: ESP, профессиональная компетентность, профессиональная коммуникативная компетентность, обучение иностранному языку, инновационный подход, коммуникативный подход, компетентностный подход.

Abstract. The article extensively examines the theoretical and methodological foundations and innovative approaches to professionally oriented foreign language teaching, particularly ESP (English for Specific Purposes) education. It substantiates the importance of developing not only students' linguistic knowledge but also their ability to use a foreign language effectively in professional activities, communicate in real-life situations, and demonstrate professional communicative competence. The article analyzes the potential of communicative and competence-based approaches, digital educational technologies, interactive methods, authentic materials, role-playing activities, project-based learning, and individualized approaches in ESP education. Integrating ESP education with modern pedagogical and digital tools is considered an important factor in enhancing students' readiness to use a foreign language in a real professional environment.

Keywords: ESP, professional competence, professional communicative competence, foreign language education, innovative approach, communicative approach, competence-based approach.

KIRISH

Zamonaviy mutaxassisdan xorijiy tilda faqat kundalik muloqot qila olish emas, balki o'z kasbiy sohasi doirasida ma'lumot izlash, hamkasblar bilan fikr almashish, professional vaziyatlarda muloqot qilish va o'z nuqtayi nazarini aniq ifodalash kabi ko'nikmalar ham talab etiladi. Shu nuqtayi nazardan, ESP (English for Specific Purposes), ya'ni maxsus maqsadlarga yo'naltirilgan ingliz tili ta'limi alohida metodik ahamiyat kasb etadi. ESP yondashuvi ta'lim mazmunini talabalarning muayyan kasbiy sohasi, ehtiyojlari, kelajakdagi faoliyati va kommunikativ vazifalari bilan bog'lashga asoslanadi. Bunday yondashuvda til o'rganishning asosiy maqsadi grammatik qoidalar va lug'aviy birliklarni o'zlashtirish bilangina cheklanmay, ularni real kasbiy vaziyatlarda to'g'ri va maqsadli qo'llay olishga yo'naltiriladi. Natijada chet tili talabaning kasbiy tayyorgarligining amaliy tarkibiy qismiga aylanadi.

Zamonaviy chet tili ta'limida kompetensiyaviy va kommunikativ yondashuvlarning uyg'unligi muhim metodik asoslardan biri hisoblanadi. Kompetensiyaviy yondashuv talabaning egallagan bilim va ko'nikmalarini amaliy faoliyatda qo'llash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qilsa, kommunikativ yondashuv ushbu bilimlardan real muloqot jarayonida foydalanishga imkon yaratadi. Shu sababli ESP mashg'ulotlarida kasbiy dialoglar, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar, loyiha topshiriqlari, munozaralar va autentik materiallardan foydalanish talabalarning kasbiy kommunikativ faoliyatini rivojlantirish uchun samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. ESP ta'limining yana bir muhim jihati shundaki, kasbiy muloqot faqat lingvistik bilimlarga tayanmaydi. Mutaxassisning xorijiy tilda samarali faoliyat yuritishi uchun tegishli soha terminologiyasini bilish, kasbiy nutq me'yorlarini anglash, turli kommunikativ vaziyatlarga moslasha olish hamda boshqa madaniyat vakillari bilan samarali muloqot o'rnatish ko'nikmalari ham zarur. Shu jihatdan ESP ta'limida lingvistik, kommunikativ, funksional va ijtimoiy-madaniy kompetensiyalarning o'zaro bog'liqligini ta'minlash dolzarb metodik vazifalardan biri hisoblanadi.

Shunday qilib, chet tilini kasbiy ehtiyojlar asosida o'qitish zamonaviy oliy ta'limning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. ESP ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalar, kommunikativ va kompetensiyaviy yondashuvlar hamda raqamli ta'lim imkoniyatlarini uyg'unlashtirish talabalarning kasbiy faoliyatga tayyorgarligini kuchaytirish uchun zarur shart-sharoit yaratadi. Shu sababli chet tilidan kasbiy kompetensiyaga o'tish jarayonini ta'minlaydigan samarali metodik yondashuvlarni aniqlash va ularni ta'lim amaliyotiga tatbiq etish mazkur tadqiqotning asosiy yo'nalishini belgilaydi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Chet tilini kasbiy yo'nalishda o'qitish masalasi zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda til bilimlarini amaliy faoliyat bilan bog'lash zarurati nuqtayi nazaridan o'rganilmoqda. Ayniqsa, talabaning chet tilidagi bilimlarini real kasbiy vaziyatlarda qo'llay olishi, turli kommunikativ vazifalarni mustaqil bajarishi va kasbiy muloqotga moslasha olishi ESP ta'limining muhim jihatlaridan biri sifatida qaraladi. Shu sababli mazkur yo'nalishdagi ilmiy manbalarda kompetensiya, kommunikativ kompetensiya va kasbiy kommunikativ faoliyat tushunchalariga alohida e'tibor qaratilgan. I.A. Zimnyaya tadqiqotlarida kompetensiya shaxsning mavjud bilimlari bilan bir qatorda uning kelgusidagi faoliyatida namoyon bo'ladigan imkoniyatlari, qarashlari va munosabatlari bilan ham bog'lanadi. Ushbu yondashuvdan kelib chiqib, chet tilini o'qitish jarayonini faqat tayyor bilimlarni berish bilan cheklash emas, balki talabaning o'z bilimlarini amaliy vaziyatlarda qo'llashga tayyorligini shakllantirish muhimligi ko'rinadi. ESP ta'limi uchun mazkur qarash ayniqsa ahamiyatli bo'lib, unda til kompetensiyasi muayyan kasbiy faoliyat

talablari bilan bog'lanadi. N.V. Bagramova kompetentlikni shaxsning muayyan kompetensiyani egallashi, faoliyatga nisbatan munosabati va amaliy tajribasi bilan izohlaydi. Bu qarash kasbiy chet tili ta'limida talabaning faqat nazariy bilimga ega bo'lishi yetarli emasligini ko'rsatadi. Talaba o'zlashtirgan til vositalaridan kasbiy vazifalarni bajarishda foydalanishi, kommunikativ vaziyatga mos ravishda qaror qabul qilishi va muloqot jarayonida faol ishtirok etishi lozim.

M. Canale kommunikativ kompetensiya masalasini til o'rgatish metodikasi bilan bog'lab, til bilimlarini real kommunikativ faoliyatga tatbiq etish zarurligiga e'tibor qaratadi. Ushbu yondashuv ESP ta'limining mazmunini shakllantirishda muhim nazariy asos bo'la oladi. Chunki maxsus maqsadlarga yo'naltirilgan til ta'limida talaba grammatik birlik yoki terminlarni bilish bilan bir qatorda, ularni kasbiy muloqotning tegishli vaziyatida to'g'ri qo'llay olishi kerak. Umuman olganda, ko'rib chiqilgan ilmiy qarashlar chet tilini kasbiy yo'nalishda o'qitishda uch asosiy jihatni ajratib ko'rsatish imkonini beradi: til bilimlarini amaliy faoliyatga yo'naltirish, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish va zamonaviy pedagogik hamda raqamli vositalardan foydalanish. ESP ta'limining samaradorligi faqat alohida metodlardan foydalanishga emas, balki talabaning kasbiy ehtiyojlari, kommunikativ vazifalari va individual xususiyatlarini yagona metodik tizimda hisobga olishga bog'liq. Shu sababli chet tilidan kasbiy kompetensiyaga olib boruvchi innovatsion pedagogik yondashuvlarni tizimlashtirish va ularning amaliy imkoniyatlarini aniqlash dolzarb ilmiy-metodik masala sifatida namoyon bo'ladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolamda asosiy tadqiqotning metodologik asosini chet tilini kasbiy yo'nalishda o'qitishga qaratilgan kommunikativ, kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarning o'zaro uyg'unligi tashkil etadi. Tadqiqotda ESP (English for Specific Purposes) ta'limining asosiy maqsadi sifatida talabalarning chet tilidagi bilimlarini ularning kelajakdagi kasbiy faoliyati bilan bog'lash hamda kasbiy muloqot jarayonida tildan amaliy foydalana olish qobiliyatini rivojlantirish belgilandi. Tadqiqot jarayonida avvalo chet tilini o'qitish metodikasiga oid ilmiy-nazariy qarashlar tahlil qilindi. Kompetensiya va kommunikativ kompetensiya tushunchalarining mazmuni o'rganilib, ularning ESP ta'limidagi o'rni aniqlandi. Kompetensiyaviy yondashuv asosida talabaning bilim, ko'nikma va malakalarini amaliy vaziyatlarda qo'llay olishi asosiy mezon sifatida qaraldi. Kommunikativ yondashuv esa ushbu bilimlarni real yoki realga yaqin muloqot sharoitlarida qo'llash imkoniyatini yaratadigan metodik asos sifatida belgilandi.

Tadqiqotda tahlil, taqqoslash, umumlashtirish va pedagogik kuzatuv metodlaridan foydalanildi. Chet tilini o'qitishning an'anaviy va zamonaviy usullari o'zaro qiyoslanib, ularning talabalarning kommunikativ va kasbiy kompetensiyasini shakllantirishdagi imkoniyatlari ko'rib chiqildi. Shuningdek, mavjud metodik yondashuvlarni umumlashtirish orqali ESP ta'limida foydalanish mumkin bo'lgan samarali pedagogik vositalar belgilandi. Tadqiqot metodologiyasining muhim yo'nalishlaridan biri autentik va kasbiy mazmundagi o'quv materiallaridan foydalanish hisoblanadi. Bunday materiallar talabalarga chet tilini sun'iy o'quv vaziyatidan tashqarida, kasbiy faoliyatga yaqin sharoitlarda qo'llash imkonini beradi. Kasbiy mavzudagi maqolalar, dialoglar, videolar, audio materiallar, soha terminologiyasi va turli kommunikativ topshiriqlardan foydalanish orqali talabalarning lug'at boyligi, tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalarini bir-biri bilan bog'liq holda rivojlantirish ko'zda tutildi. ESP ta'limining kommunikativ xususiyatini ta'minlash maqsadida dialog, rolli o'yin, munozara, juftlik va guruhli ishlar, muammoli vaziyatlar hamda loyiha topshiriqlari metodik vosita sifatida belgilandi. Ushbu metodlarda talaba tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki kommunikativ faoliyatning bevosita ishtirokchisi sifatida namoyon bo'ladi. Masalan, kasbiy suhbat, mijoz bilan muloqot, hamkasblar o'rtasidagi fikr almashinuvi yoki muayyan professional vaziyatni muhokama qilish kabi topshiriqlar orqali

talabaniing til vositalarini vaziyatga mos ravishda tanlash qobiliyati rivojlantiriladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotning yana bir metodologik komponenti madaniyatlararo yondashuv bilan bog'liq. Kasbiy muloqot faqat til birliklarini to'g'ri qo'llash bilan cheklanmaydi; unda suhbatdoshning madaniy xususiyatlari, muloqot me'yorlari va vaziyatga mos nutqiy xatti-harakatlarini anglash ham muhimdir. Shu sababli ESP ta'limida kasbiy mavzular bilan bir qatorda xorijiy madaniyatga oid autentik materiallardan foydalanish talabalarning madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish vositasi sifatida qaraldi. Tadqiqot jarayonida chet tilini o'zlashtirishning tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish kabi asosiy nutq faoliyatlari o'zaro integratsiyalashgan holda ko'rib chiqildi. Bunda mazkur ko'nikmalarni alohida-alohida rivojlantirishdan ko'ra, ularni kasbiy vaziyat asosidagi yagona kommunikativ topshiriq doirasida birlashtirishga ustuvorlik berildi. Masalan, talaba avval kasbiy mavzudagi audio yoki matn bilan tanishib, undagi ma'lumotni tahlil qilishi, keyin ushbu mavzu bo'yicha fikr bildirishi yoki yozma topshiriq bajarishi mumkin. Bunday ketma-ketlik til ko'nikmalarining amaliy bog'liqligini ta'minlaydi. Kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda rol o'yinlar ham samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi. Bunday faoliyatda talabalar turli muloqot vaziyatlarini ijro etish orqali o'rganayotgan tilidan amaliy foydalanadilar. Shuningdek, munozara, savol-javob, juftlik va guruhli topshiriqlar talabalarning o'zaro muloqotini kuchaytirib, chet tilida fikr almashish ko'nikmasini rivojlantiradi. Tahlil jarayonida autentik materiallardan foydalanishning ham muhimligi kuzatildi. Hikoyalar, qo'shiqlar, filmlar va podkastlar orqali talabalar tilning tabiiy qo'llanish holatlari bilan tanishadi. Masalan, audio yoki videomaterial asosida topshiriq berish tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirsa, mazkur material yuzasidan suhbat yoki muhokama tashkil etish tinglash va gapirish ko'nikmalarini birgalikda shakllantirish imkonini beradi. Matnlar bilan ishlash esa o'qish ko'nikmasini rivojlantirish bilan birga, yangi so'z va iboralarni kontekstda o'zlashtirishga yordam beradi.

ESP ta'limida raqamli texnologiyalardan foydalanish ham ta'lim jarayonining amaliy imkoniyatlarini kengaytiradi. Audio va video materiallar, onlayn resurslar, mobil ilovalar, videokonferensiyalar hamda interaktiv topshiriqlar talabaniing darsdan tashqari mustaqil ishlashini qo'llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, raqamli vositalar yordamida individual topshiriqlar berish talabalarning bilim darajasi va o'quv ehtiyojlarini hisobga olish imkonini yaratadi. Umumiy natijalar ESP ta'limida innovatsion yondashuvlarning qo'llanilishi chet tilini nazariy o'zlashtirish bilan cheklanib qolmasdan, uni real kommunikativ va kasbiy faoliyatda qo'llashga yo'naltirish imkonini berishini ko'rsatadi. Bunda kommunikativ va kompetensiyaviy yondashuvlarning raqamli vositalar, autentik materiallar, interaktiv metodlar, rol o'yinlar, loyiha ishlari va individual ta'lim bilan uyg'unlashuvi talabaniing kasbiy kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishning muhim sharti sifatida namoyon bo'ladi.

Chet tilini nazariy jihatdan o'zlashtirishdan uni real kasbiy faoliyatda amaliy qo'llashga o'tish jarayonini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu asosda ESP ta'limining innovatsion imkoniyatlarini aniqlash va ularni zamonaviy oliy ta'lim sharoitida samarali qo'llashning metodik jihatlari tadqiq etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Zimnyaya I.A. Kompetensiyaga asoslangan yondashuv va ta'lim natijalarini baholash masalalari.
2. Bagramova N.V. Chet tilini o'qitishda kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslari.
3. Canale M. From Communicative Competence to Communicative Language Pedagogy.
4. Vyatutnev M.N. Kommunikativ kompetensiya va chet tilini o'qitish metodikasi masalalari.

5. Bagarić V., Djigunović J.M. Defining Communicative Competence // Metodika. – 2007.
6. Hyland K., Durand M. Professional Communication and Competence in English for Specific Purposes.
7. Xutorskoy A.V. Kompetensiyaviy yondashuv: ta'lim maqsadlarini belgilash va kompetensiyalarni shakllantirish masalalari.
8. Antonova O.E. Kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'lim jarayonini tashkil etish masalalari.
9. Gez N.I. Chet tillarini o'qitishda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish metodikasi.
10. Inomova R.I. Chet tilini o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv.